

jest bardzo przejrzysty i pozwala na szybką orientację w zmikrofilmowanym zasobie. Dzięki niemu błyskawicznie możemy sprawdzić czy Archiwum dysponuje potrzebnymi mikrofilmami z interesującej nas parafii. Ten praktyczny układ ma też stronę ujemną – zdecydowanie zubożył wartość merytoryczną publikacji. W katalogu brak tytułów zmikrofilmowanych ksiąg. Nie znajdziemy w nim także zakresu chronologicznego oraz liczby kart poszczególnych tomów. Dla historyków przyzwyczajonych do katalogów mikrofilmów publikowanych np. przez Bibliotekę Narodową lub Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne zastosowany układ może być zaskakujący.

Reasumując należy stwierdzić, że Informator w znacznym stopniu przyczynia się do nadrabiania nagromadzonych od lat zaległości badawczych. Dzięki omawianej pracy udostępniona została wiedza o ważnym zbiorze przechowywanym w białostockim Archiwum. Pozyskane z Wilna mikrofilmy w sposób trudny do przecenienia ułatwią dostęp do materiałów umożliwiających badania nad genealogią oraz przeszłością demograficzną Białostoczczyzny.

Beata Wojciechowska [Recenzja]: Anna Kowalska-Pietrzak, *Prałaci i kanonicy kapituły łęczyckiej do schyłku XV w.*, Łódź 2004, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, ss. 394.

Badania nad polskimi środowiskami katedralnymi i kolegiackimi w Polsce średniowiecznej mają już niemałą historię. Wiele interesujących ustaleń szczegółowych przynoszą prowadzone w ostatnich latach studia prozopograficzne nad składem polskich kapituł. Pokazują one te zbiorowości przez pryzmat indywidualnych karier, mechanizmy rekrutacji kleru kapitulnego, rolę prałatów i kanoników w życiu Kościoła i państwa. W ten nurt badawczy znakomicie wpisuje się recenzowana praca.

Zamierzeniem autorki było ukazanie sylwetek prałatów i kanoników łęczyckich od początku istnienia kapituły do schyłku XV w. oraz charakterystyka duchownych jako grupy społecznej. Realizacja tak szerokiego programu badawczego wymagała prześledzenia całego zasobu źródeł rękopiśmiennych oraz drukowanych. Podstawę źródłową pracy stanowią księgi kapituły łęczyckiej z XIV i XV w., księgi innych kapituł (gnieźnieńskiej, krakowskiej, poznańskiej, wrocławskiej), dokumenty proveniencji papieskiej, źródła dyplomatyczne i normatywne. We wstępie zaznaczono, iż kapituła łęczycka była korporacją kolegiacką, o niższej randze niż kapituła katedralna, stąd znacznie mniej dokumentów, na których świadkowali jej członkowie. Warto przy tym dodać, iż kapituła łęczycka była uznawana za pierwszą spośród kapituł kolegiackich całej archidiecezji gnieźnieńskiej.

Praca składa się z trzech rozdziałów i podsumowania. W rozdziale pierwszym szczegółowo omówiono zasady funkcjonowania kapituły łęczyckiej, wy-

korzystując przede wszystkim statuty kolegiaty łączyckiej. Kolegium to, podobnie jak wszystkie tego typu instytucje, funkcjonowało ze środków uzyskiwanych z majątku wspólnego oraz z ustalonych opłat pobieranych od poszczególnych członków. Dochody pochodziły z prebend, dystrybucji i wsi prestymonialnych. Autorka pokrótce scharakteryzowała formy dochodów, podkreślając role członków kapituły, którzy przez swoją działalność wpływali na stan majątkowy tej instytucji. Wspomniano także o bibliotece, która zawierała księgi niezbędne do sprawowania kultu i nauczania. Druga część pierwszego rozdziału poświęcona została charakterystyce prałatur. Odnotowano uchwytne źródłowo wzmianki o pojawieniu się poszczególnych prałatur, stopniowe kształtowanie się hierarchii godności w kapitule, zakres obowiązków poszczególnych prałatów, instytucje wikariatu oraz taksy prałackie. W ostatniej części pierwszego rozdziału omówiono kanonie rzeczywiste, gracialne, prebendy oraz wsie prestymonialne kanoników.

Rozdział drugi zawiera biogramy 115 prałatów według hierarchii godności, przy zachowaniu układu chronologicznego oraz następstw na poszczególnych prałaturach. Rozdział trzeci rejestruje zaś 163 kanoników zestawionych alfabetycznie. W biogramach członków obu grup kapitułnych zostały zawarte informacje o pochodzeniu terytorialnym i stanowym, o rodzinie, o wykształceniu oraz najważniejszych etapach kariery kościelnej poszczególnych osób. Większość życiorysów uzupełniona jest tabelami, które wskazują miejsca pobytu oraz ważniejsze godności z jakimi występował duchowny w konkretnym źródle. Wykaz dat i miejsc pobytu okazywał się niezbędny przy identyfikacji poszczególnych osób. Zestawienia takie mogą być niezwykle pomocne przy badaniu mobilności duchownych. Uwzględnianie w biogramach najważniejszych wzmianek dotyczących związków rodzinnych, stanu majątkowego, piastowanych urzędów daje możliwości uchwycenia społecznych, instytucjonalnych i nieformalnych uwarunkowań karier kościelnych, a także pokazania roli prałatów i kanoników w społecznościach lokalnych oraz w życiu polskiego Kościoła i państwa.

W podsumowaniu autorka zestawiała dane dotyczące prałatów i kanoników łączyckich. Z jej ustaleń wynika, iż w większości przedstawiciele obu grup wywodzili się z ziemi łączyckiej i z Wielkopolski. Przeważali duchowni pochodzenia szlacheckiego. Jeśli zaś chodzi o przynależność rodową to wśród prałatów dominowały rody Sulimczyków, Jastrzębców i Nałęczów, zaś wśród kanoników Jastrzębcy. Autorka ustaliła, iż do kapituły łączyckiej przynależeli duchowni wywodzący się z ponad 20 rodów. Zauważyła również, iż w XIV i XV w. kilkunastu prałatów i kanoników łączyło bliskie pokrewieństwo. Występowały przypadki, iż blisko spokrewnieni duchowni przejmowali po sobie konkretne prałatury. Powszechnym zjawiskiem była kumulacja beneficjów. Przedstawiciele obu grup kapituły łączyckiej posiadali najwięcej beneficjów w kapitułach gnieźnieńskiej, poznańskiej i krakowskiej. Wyraźnie widoczna jest przewaga beneficjów w kapitułach katedralnych. Autorka zaobserwowała, iż w XIV w. skarbnicy arcybiskupów gnieźnieńskich byli również kanonikami łączyckimi.

Nierozzerwalną częścią książki są tabele i aneksy, które uzupełniają ustalenia autorki i czynią analizowane kwestie bardziej czytelnymi. Omawiana praca niewątpliwie wzbogaca naszą wiedzę na temat lokalnej elity kościelnej, jaką stanowiło duchowieństwo kapituły łęczyckiej.